

Η Ελευσίνα υπήρξε για δύο περίπου χιλιετίες το θρησκευτικό και πνευματικό στήριγμα των Ελλήνων όπου ετελούντο τα περίφημα Ελευσίνια Μυστήρια προς τιμή της Δήμητρας, Περσεφόνης και του Πλούτωνος, θεών της ζωής και του θανάτου.

(Τα Μυστήρια της Ελευσίνας)

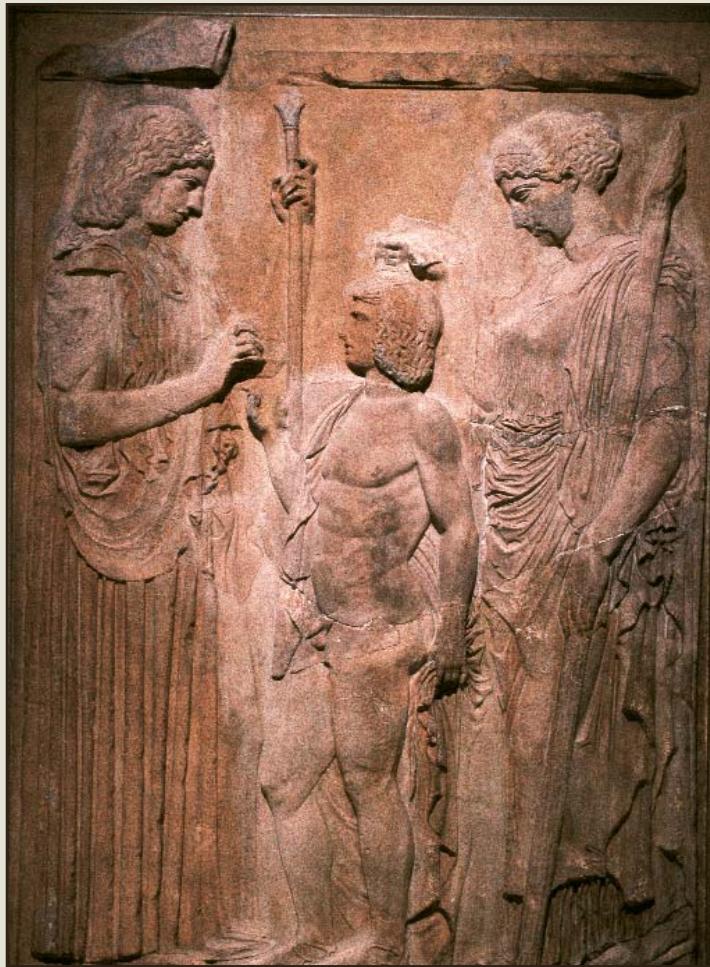
Ο ανασκαφές απέδειξαν ότι το βαρυσήμιαντο αυτό λατρευτικό κέντρο λειτουργούσε αδιάκοπα από την Πελασιγική εποχή μέχρι τον κατεδαφισμό του από τους Βησιγόθιους το 396 μ.Χ. και τον φόνο του τελευταίου Ιεροφάντου. Ομως η επιρροή των Ελευσινίων Μυστηρίων στη Χριστιανική θρησκεία υπήρξε καταλυτική. Η Ελευσίνη υπήρξε ο μέγας βωμός της Ελληνικής αρχαιότητας από τον οποίον ο Φειδίας, ο Πραξιτέλης εμπνεύσθηκαν και δημιουργήσαν τα άφθαστης τελειότητας έργα τους, ο Σόλων τη σοφία των νόμων του, ο Θεμιστοκλής την πίστη της νίκης, ο Αριστείδης την έννοια της δικαιούντης, ο Περικλής την τέχνη της διοίκησης, ο Αιωνύλος και Σοφοκλής την αντίληψη της τραγωδίας. Ο Πίνδαρος, ο Ισοκράτης, ο Παυσανίας, ο Πλούταρχος κι άλλοι θεωρούσαν τριευτυχισμένους εκείνους που μυήθηκαν στα Ελευσίνια Μυστήρια.

Αρχικά οι τελετές της Ελευσίνας σχετίζονταν με τη υπορά των δημητριακών και την ευόδωση της συγκομιδής. Η Δημήτρη (Γη-μήτηρ) ως προσωποποίηση της Μητέρας Γης ήταν θεά πελασιγικής καταγωγής κι ελατρεύετο ως αγροτική θεότητα. Η Δήμητρα με τον Δία

γέννησε την Περσεφόνη, από μυθολογική έννοια η γη ζωαγονούμενη από τον ουρανό γεννά τον σπόρο. Οι δημητριακοί σπόροι που σκεπάζονται από το χώμα κατά τη υπόρα και πεθαίνουν το χειμώνα για να

Ο ναός της Δήμητρας με την πλακόστρωτη αυλή. Στα αριστερά διακρίνονται τα ερείπια της Προπυλαίας Αρτέμιδος και στο βάθος οι σπηλιές του Πλούτωνα.

Αγαπητό μοτίφο Ελευσινιακού αγγείου. Ο Οδυσσέας τυφλώνει τον Ποιλύφημο. Μουσείο Ελευσίνας

**Στο ανάγλυφο αυτό
που βρίσκεται στο
Μητροπολιτικό
Μουσείο της Νέας
Υόρκης, η θεά
Δήμητρα αναθέτει
στον Τριπτόλεμο να
διδάξει την
καλλιέργεια των
δημητριακών στους
ανθρώπους.
Η Δήμητρα κρατεί
σκίπτρο κι η Κόρη
δάδα που έχει το
ύψος του σώματός
της. Με το δεξί χέρι
η Κόρη τοποθετεί
στεφάνι στην κόμη
του νέου.
Οι Ελευσίνιοι
έλεγαν ότι η
καλλιέργεια του
σιταριού ξεκίνησε
από τον τόπο τους,
βάζοντας τέρμα στη
νομαδική ζωή κι
έτσι έθεσαν τους
θεσμούς του
πολιτισμού.**

καιροφορήσουν την άνοιξη εισήμαινε την παραμονή της Κόρης στον Κάτω Κόσμο και η επάνοδός της την εαρινή αναγέννηση. Αυτές οι συμβολικές αλληγορικές εικόνες της ζωής και του θανάτου σταδιακά ξέφυγαν από τον κύκλο της απλής αγροτικής εορτής κι απέκτησαν φιλοσοφικό, συναισθηματικό και ηθικό χαρακτήρα. Ετοι η λατρεία εμπλουτίστηκε με τη μεταθανάτια μοίρα των ανθρώπων δηλ. την αθανασία της ψυχής κι οι τελετές έγιναν μυστικές. Η εξέλιξη της ανθρώπινης ψυχής η οποία τελειοποιείται δια των επαναγεννήσεων, ταυτίστηκε συμβολικά με την ανάπτυξη και τον κύκλο ζωής των φυτών.

Το κλειδί για να κατανοήσουμε τα Ελευσίνια Μυστήρια βρίσκεται στον Οιμηρικό Ύμνο της

Δήμητρας. Ο ύμνος έχει επικό χαρακτήρα δεν θεωρείται έργο του Ομήρου αλλά κάποιας "οχολής" του. Σύμφωνα με τον ύμνο, η κόρη της Δήμητρας, η Περσεφόνη με την συγκατάθεση του Διός ανησπάγη από τον Αδη - Πλούτωνα καθώς έπαιξε με τις πλουσιότητες κόρες του Ωκεανού μαζεύοντας λουλούδια στους κάμπους της Νύσας, ρόδα, κρόκους, μενεξέδες, κρίνους, υάκινθους κι ένα νάρκισσο φτιαγμένο για να πλανέψει τη φοδόχρωμη παρθένα και να ευχαριστήσει τον αχόρταγο Αδη. Η Περσεφόνη μαγεμένη από την ομορφιά και την ευωδία του νάρκισσου άπλωσε εκυπατικά και τα δυό της χέρια να πιάσει το υπέροχο λουλούδι και τότε η γη σείστηκε κι από τα σπλάχνα της

ξεπετάχθηκε ο Πλούτων μαζί με τ' αιθάνατα ἄλογά του. Την ἀρπαξε, παρόλο που αυτή πάλευε ωληρά και την ἔβαλε στο χρυσό ἄρμα του. Η Κόρη φώναξε ζητώντας βοήθεια από τον πατέρα της Δία. Άλλα κανένας από τους θεούς και τους θνητούς δεν ἀκουσε την κραυγή της. Μόνο η Εκάτη κι ο Ήλιος ἀκουσε

την αρπαγή της Κόρης της από τον Ήλιο επόπτη των Θεών και των ανθρώπων. Οργισμένη η Δήμητρα με τον Δία, επειδή ἐδωσε την ἀδεια στον αδελφό του Πλούτωνα να πάρει ως γυναίκα του την Περσεφόνη, αρνείται να μείνει πια στον Όλυμπο και καταφεύγει μεταμφιεσμένη ως γριά στις πόλεις των

Πλούτωνιο. Σύμφωνα με το μύθο από ένα τέτοιο χάσμα ξεπετάχθηκε ο Πλούτων για ν' αρπάξει την Περσεφόνη.

την κραυγή της. Μα ο γυιός του Κρόνου, παρακολουθούσε την αρπαγή της Κόρης με απάθεια. Όσο η παρθένα θεά ἔβλεπε ακόμα την γη, τον ξάυτερο ουρανό, τα κύματα της θάλασσας και τις αχτίνες του ηλίου να χάνονται σιγά - σιγά οι σπαραχτικές κραυγές της αντίχησαν από τις βουνοκορφές έως τα βάθη του Ωκεανού, μέχρι που τις ἀκουσε η μητέρα της κι ευθύς ξεσκίζει τις κορδέλες των μαλλιών της, φοράει μαύρο πέπλο και ξεχύνεται σαν πουλί αναζητώντας την κόρη της. Εννιά μέρες περιπλανιόταν η Δήμητρα στη γη, κρατώντας αναμμένους δαυλούς κι από τη μεγάλη λύπη της δεν ἔβαλε ούτε αιμφροσία, ούτε νέκταρ στο στόμα της. Τελικά τη δεκάτη μέρα η Δήμητρα επληροφορήθηκε

ανθρώπων, μέχρι που έφτασε στην Ελευσίνα όπου τότε βασιλιάς ήταν ο Κελεός.

Καθώς ήταν βουτηγμένη στη θλίψη κάθησε να ξαπουστάσει δίπλα στο "Καλλίχορο φρέαρ". Οταν οι θυγατέρες του Κελεού ήρθαν στο πηγάδι να γεμίσουν με νερό τα μπρούτζινα κανάτια τους, είδαν την ξένη γριά λυπημένη και την οδήγησαν στο ανάκτορο στο δώμα της βασιλισσας Μετάνειρας. Η παρουσία της θεάς έστω και μεταμφιεσμένης σκόρπισε τριγύρω θεϊκό φέγγος. Οταν την αντίκρυσε η Μετάνειρα σέβας και κατάπληξη πλημμύρισε τη ψυχή της και την παρακάλεσε να καθίσει στο θρόνο της. Άλλα η Δήμητρα έμεινε όρθια, σιωπηλή και θλιψμένη έως ότου η υπηρέτρια Ιάμβη της έφερε ένα σκαμνί. Τότε η θεά

κάθησε κι έμεινε βουβή και λυπημένη μέχρι που η Ιάμβη δια των αυτείων λόγων και σκωμμάτων της κατόρθωσε να κάμει να γελάσει η Δήμητρα. Εκτοτε καθιερώθηκαν τα υκώμματα κατά την λατρεία της Δήμητρας. Έκ τούτου παρέμεινε και το ιαμβίζω να σημαίνει υκώπτω. Κι όταν η Μετάνειρα της πρόσφερε γλυκό υρανίη η Δήμητρα τ' αργήθηκε λέγοντας ότι θα’ ταν ιεροσυλία. Ζήτησε όμως να πιεί "κυκεώνα" ποτό από κριθάρι, μέλι, νερό και

τρόπως ματαίωσε την αθανασία του παιδιού της. Η θεά οργισμένη με την απερισκεψία της βασιλισσας άλλαξε την γηραιά μορφή της κι ακτινοβόλησε η θεία μορφή της υκώπτηζοντας θευτέσια ουμή από τα πέπλα της. Η Θεά για να εξευμενιστεί διέταξε να χτιστεί ένας ναός με βωμό επάνω στο λόφο που δειπνήσει στην Ελευσίνα και να τελούνται ιεροτελεστίες που θα υποδείκνυνε η ίδια. Αυτό ακριβώς έκανε ο βασιλιάς Κελεός.

Στάχια σιταριού και ρόδακας, τα μυστικά σύμβολα των Ελευσινών Μυστηρίων.

βλήχονα (είδος μέντας).

Η βασιλισσα Μετάνειρα ανέθεσε στην Δήμητρα την ανατροφή του υιού της Δημοφώντα. Η Δήμητρα προς ανταμοιβή της φιλοξενίας θέλησε να καταστήσει το βασιλόπουλο αθάνατο. Κατά τη διάρκεια της νύχτας φυσούντες πάνω του την θεϊκή πνοή της, το άλειφε με αιμόροσία κι έβαζε το παιδί μέσα στο πυρ (βάπτισμα πυρός). Το παιδί αναπτυσσόταν γρήγορα κι έμοιαζε με θεό. Η μητέρα του παιδιού μια νύχτα χρυσοκοίταζε και βλέποντας την θεά να τυλίγει το παιδί της στη φωτιά φώναξε τρομαγμένη και τοιουτο-

Η Δήμητρα έμεινε καθισμένη στον ναό της, μακρινά από τους αθάνατους βυθισμένη στην λύπη της. Και τότε ετοίμασε για τους ανθρώπους μια θανατερή χρονιά. Η εγκατάλειψη της θεάς από τον Ολυμπο τατέστησε τη γη άφορη, υπόρος δεν φύτρωνε. Το γένος του ανθρώπου θα χανόταν μέχρις όπου ο Ζεύς την καταπράγνει κι ανακάλεσε από τον Αδη την Περσεφόνη, υπό τον όρο να μένει πλησίον του Πλούτωνα επί ένα τέταρτο του έτους, το οποίο συμβολίζει τον υπόρο που μένει θαμμένος τον χειμώνα στη γη πριν βλαστήσει. Ο Αδης έδωσε κρυφά στην Κόρη να φάει ένα ρόδι ως ιερό

σύμβολο της ενώσεως του με την Περσεφόνη και για να εξασφαλίσει την επιστροφή της στα σκοτεινά τρίνσβαθα της γης. Μετά το μακρινό ταξίδι η Κόρη έφθασε στο Ράριο πεδίο και ανταμώθηκε με την μητέρα της. Οι δύο θεές αγκαλιάστηκαν σφιχτά κι η Δήμητρα έκανε ευθύς να καρποφορίσει η γη.

εφημίζοντο ως ιατροί της θλίψης. Η Δήμητρα διέταξε στους ηγεμόνες να μην παραμελούν τα σεπτά μυστήρια της και οι μυημένοι να μην αποκαλύπτουν τα μυστήρια, γιατί ο βαθύς σεβασμός προς τους Θεούς κλείνει ερμητικά το στόμα. Ευτυχισμένος ο άνθρωπος που μωήθηκε στα Μυστήρια, θα

Το "Καλλίχορο φρέαρ". Το ιερό πηγάδι όπου κατά την παράδοση η Θεά Δήμητρα εκάθησε θλιμμένη αναζητούσα την Κόρη.

Η Δήμητρα πριν φύγει για τον Ολυμπο, έδωσε μαθήματα των ιερών μυστηρίων στους ηγεμόνες της Ελευσίνας τον Τριπτόλεμο, Διοκλή, Εύμολπο και Κελεό. Ο Τριπτόλεμος έλαβε από την Δήμητρα τα στάχυα, των οποίων την καλλιέργεια εδίδαξε στον κόσμο. Ο Τριπτόλεμος εφεύρε το άροτρο. Προς τιμή του Τριπτόλεμου τις τελευταίες ημέρες του Ιουνίου γινόταν "συμβολικό όργωμα" στο Ράριο Πεδίο. Το αλώνι εθεωρείτο ιερός χώρος της Δήμητρας.

Από τον Εύμολπο κατάγονται οι Ευμολπίδαι των οποίων η οικογένεια διετήρησε περισσότερο των χιλίων ετών την διεύθυνση των Ελευσινών Μυστηρίων. Το όνομά τους μαίνει θεράπουσα μελωδία. Οι Ευμολπίδαι

έχει αλλιώτικο ριζικό, ακόμη και μετά τον θάνατο. Ευλογημένος ο θνητός που θ' αγαπήσουν οι Θεοί γιατί γοργά τον Πλούτο στέλνουν στο σπιτικό τους, τον Πλούτο που από τη γη άφθονα αγαθά χαρίζει στους θνητούς. Όλα τα πλούτη της γης, νερό, φυτά, ορυκτά, κρύβονται στα υπλάχνα της. Κι όταν η Θεά μετέδωσε την διδασκαλία της, ανέβηκε στον Ολυμπο. Εκεί οι δύο θεές ξούν αιώνια δοξαμένες. Τα Μυστήρια που εδίδαξε η Δήμητρα χωρίζονται σε **Μικρά** και **Μεγάλα Μυστήρια**. Τα Μικρά Μυστήρια εισαγόντο κατά τα τέλη του Φεβρουαρίου στις Αγρες, γειτονικό χωριό των Αθηνών. Οι υποψήφιοι, δηλ. αυτοί που επρόκειτο να μυηθούν, έπρεπε να παρουσιάσουν αποδείξεις της γεννήσεώς των, της

διαγωγής και της εντιμότητός των.

Οι ερχόμενοι οδηγούνταν από έναν ιεροκήρυκα σ' έναν μικρό ναό, αφιερωμένο στην Κόρη. Εκεί οι Ιέρειες της Περσεφόνης ντυμένες με πέπλους και στεφανωμένες με νάρκισσους υπενθύμιζαν στους νεόφυτους την αθανασία της ψυχής, την αναβίβαση της ψυχής προς την πηγή, το ουρανό φως.

Την τελευταία ημέρα οι νεόφυτοι συναθροίζονταν στο Ιερό δάσος όπου επαιζετο από τους ιερείς και τις Ιέρειες το "θείο δράμα", η συμβολική μίμηση της αρπαγής (Ιερογαμία) της Περσεφόνης από τον Πλούτωνα. Η Ιερο-

άγαλμα του Ίακχου στεφανωμένο με μύτρα. Ο Ιακχος αποτελεί μία άλλη εκδήλωση του Αδη, μια χθόνια υπόσταση, την λυτρωτική πλευρά του Διόνυσου. Ας σημειωθεί ότι ο Αδης, Πλούτων, Αΐδωνεύς και Διόνυσος ταυτίζονται. Η έλευσις του αγάλματος στην Ελευσίνα ανήγγελλε την ανακύληση της ζωής. Οι μοιούμενοι μετά από νηστείες, προσευχές και εξοιμολόγησεις πήγαιναν για καθαρισμούς στην ήσυχη θάλασσα της Ελευσίνας. Μετά οι μύστες εισήχοντο στο τελευτήριο. Εκεί την νύχτα στο βαθύ σκότος θα περάσουν φοβερές δοκιμασίες. Οράματα θαυμαστά, τρομακτικά

Καρυάτις με τον κέρνο στο κεφάλι της. Σ' ένα τέτοιο δοχείο οι ιέρειες έβαζαν τον "κυκεώνα" και τον μοίραζαν στους μυημένους.

Βωμός για θυσίες στις υποχθόνιες θεότητες.

γαμία συμβολίζοταν με τον ενταφιασμό - λουλουδισμα της Περσεφόνης και την θέωση του Πλούτωνα. Η μυστηριακή σύζευξη άνοιξης, θανάτου και γάμου πέρασε στην Χριστιανική λατρεία με τη λεγόμενη Ακολουθία του Νυμφίου, τα Θεία Πάθη και τον Επιτάφιο.

Τα Μικρά Μυστήρια τέλειωναν με το άναμα των πυρσών ανάμεσα στα πένθιμα κυπαρίσσια πληγών του μικρού ναού της Κόρης. Οι νεόφυτοι έγιναν πλέον μύσται και αναχωρούσαν στις ασχολίες των για να επιστρέψουν για τα Μεγάλα Μυστήρια.

Τα Μεγάλα Μυστήρια ονομάζονταν και "Ιερά οργια". Ετελούνταν στις αρχές του φθινοπώρου και διαρκούσαν εννιά ημέρες δηλ. όσες μέρες περιπλανήθηκε η Δήμητρα. Η εορτή άρχιζε με την πομπική κάθιδο των μυστών από τον Κεραμεικό στην Ελευσίνα δια μέσου της Ιεράς Οδού. Την πομπή ακολουθούσε το

κι εκτατικά εκτυλισσόταν μπροστά στα μάτια των. Τέρατα, δράκοντες, σφίγγες, μέδουσες, αρπτίες, χήμαιρες και σάτυροι περικύλωναν τους μύστες. Τρομακτικές κραυγές, στεναγμοί, βροντές, αυτραπές κι άλλοι θρόνοι ενέτειναν την αγωνία των. Ο Πλούταρχος παρομοιάζει τον φόβο που προξενούσαν οι εμφανίσεις αυτές με κάποιον που βρίσκεται στην κλίνη του θανάτου. Οι πλέον θαρραλέοι έφθαναν κατόπιν σε μια αίθουσα το ανάκτορο όπου στον θρόνο καθόταν ο Αΐδωνέας μαζί με την Περσεφόνη. Η Περσεφόνη ανορθώνεται από την θέση της, τότε ο ναός φωτίζεται εκτυφλωτικά. Ο Ιεροφώντης ραντίζει με αγιασμό τους μυημένους και προσφέρει σ' αυτούς ολίγον άρτον σύμβολον της Δήμητρας. Το όραμα που έβλεπαν οι μυημένοι διαμέσου τρόμων και βασάνων στον Αδη ήταν η εικόνα της ψυχής

παγιδευμένη στην ύλη (σώμα) κατά τη γήινη ύπαρξή της. Εβλεπαν κάτι που επιβεβαιώνε την συνέχιση της ύπαρξης μετά τον θάνατο. Η ψυχή δύναται να καθαρθεί και να οδεύσει προς την θέωση. Οι μυημένοι προειδοποιούντο να μη τρομάζουν κατά τις δοκιμασίες, να

από οικοδόμημα με επιμήκη ορθογώνια κάτοψη. Ο Πεισιόστρατος έχτισε το πρώτο ευρύχωρο τελεστήριο με τετράγωνη κάτοψη. Η αίθουσα ήταν υπόστηλη με κάθε πλευρά μήκους 27 περίπου μέτρων και με 5 εισωτερικές κιονοστοιχίες, καθεμία από 5 κίονες.

Οι μπόρεσαν να αναστηλώσουν οι αρχαιολόγοι από τα κατεστραμμένα μέλη του Ιερού.

έχουν πίστη στους Θεούς και να μην αποκαλύπτουν τα δρώμενα.

Ενας ολόκληρος αιώνας αρχαιολογικών ανασκαφών δεν κατόρθωσε να εντοπίσει κανένα ιερό αντικείμενο "τα άρρητα ιερά" δύπως αποκαλούνται από τους αρχαίους. Τα ιερά θεωρούνταν ότι φυλάγονταν μέσα στην αίθουσα του τελεστηρίου. Ο Ιεροφάντης τα έδειχνε στους μυημένους, το μυστικό με θρησκευτική ευλάβεια διατηρήθηκε διά μέσου των αιώνων.

Καμία αρχαία πηγή δεν αποκαλύπτει τα ιερά. Αρχικά το τελεστήριο σύμφωνα με τις ανασκαφές ήταν ένα μέγαρο διαστάσεων 9,5 X 5,7 μέτρων της Μυκηναϊκής εποχής. Αυτού υποτίθεται πως άρχισε η μυστική λατρεία από τον Εύμιολπο. Στα Γεωμετρικά χρόνια υπάρχουν ίχνη αφιδωτής κάτοψης στην ίδια θέση. Στην Αρχαϊκή περίοδο αυτό αντικαταστάθηκε

Υπήρχαν χτιστές σειρές εδωλίων στο ευωτερικό, χαμηλά κατά μήκος των τοίχων. Το οικοδόμημα καταστράφηκε από τους Πέρσες και ξανακτίστηκε από τον Κίμωνα. Το τελεστήριο ξανακτίστηκε και μεγεθύνθηκε αρκετές φορές για να καλύψει τις ανάγκες του αυξανομένου αριθμού των μυημένων αλλά σε όλες τις παραλλαγές το αρχικό σχέδιο του μυκηναϊκού προτύπου παρέμεινε αμετάβλητο.

Ο Ικτίνος, αρχιτέκτων του Παρθενώνος, έκτισε το μεγαλύτερο τελεστήριο. Το τελεστήριο αυτό με αρκετές ανακανίσεις άφησε τα περιουστέρα κατάλοιπα. Το τελεστήριο είχε διαστάσεις 54,15 X 51,80 μέτρα. Στο εισωτερικό υπήρχαν έξι κιονοστοιχίες, κάθε μία από εφτά κίονες (συνολικά 42), οι οποίοι οπήριζαν με ξύλινα δοκάρια την οροφή. Στον

βράχο δυτικά λαξεύτηκαν οκτώ σειρές εδωλίων. Στις άλλες τρείς πλευρές χτίστηκαν ισάριθμες σειρές εδωλίων. Υπολογίζεται ότι μπορούσαν να καθήσουν ή να μείνουν όρθιοι 3 χιλιάδες προσκυνητές.

Μέσα στο τελεστήριο υπήρχε ένα μικρό κτιστό ορθογώνιο ανάκτορο. Το "άδυτο" όπου φυλασσόταν τα "άρρητα ιερά", τα οποία έδειχνε ο Ιεροφάντης στους μύστες. Το ανάκτορο είχε μία πόρτα πίσω από την οποία

της Ελευσίνας βρίσκεται στην πιο βιομηχανικά ανεπτυγμένη περιοχή της Ελλάδος με τις δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον, ο σύγχρονος επισκέπτης μπορεί να περιπλανηθεί στο άλλοτε απαγορευμένο τελεστήριο. Εκεί ίσως νοιώσει την παρουσία της Μεγάλης Θεάς ιδίως την άνοιξη και ίσως ακούσει τους ύμνους που έχουν εμποτιστεί στα κατευθαμμένα ερείπια όμως το μυστικό έχει χαθεί για πάντα.

υπήρχε ο θρόνος του Ιεροφάντη. Οι ιέρειες ετοίμαζαν το ειδικό ποτό "κυκεών" που ήταν αναπόσπαστο μέρος του Μυστηρίου. Οι ιέρειες έβαζαν τον κυκεώνα στο μεταλλικό δοχείο (κέρων), το τοποθετούσαν στο κεφάλι τους κι άρχιζαν τον χορό. Επειτα μοίραζαν τον κυκεώνα στους μυημένους που κάθονταν στα εδώλια. Ο κέρωνς αποτελούσε το κατεξοχήν έμβλημα των Μυστηρίων. Στο Μουσείο της Ελευσίνας υπάρχει μια Καρυάτιδα μ' ένα τέτοιο δοχείο στο κεφάλι της. Τα στάχυα σιταριού και δύο σχηματοποιημένες φυτικές δάδες ήταν επώης τα εμβλήματα των Μυστηρίων. Εχουν διατυπωθεί πολλές υποθέσεις και θεωρίες υχειτικά με τα αρχαιοελληνικά Μυστήρια. Άλλα, όπως τονίσθηκε, απαγορευόταν στους μύστες να αποκαλύψουν οτιδήποτε από αυτά. Σήμερα παρόλο που ο Ιερός χώρος

Πηγές :

- ♦ "Ομηρικοί Υμνοί", Δ. Παπαδίτσας, Ε.Λαδιά, Εκδοση Εστία 1997
- ♦ "Eleusis and the Eleusinian Mysteries", G. Mylonas Princeton New Jersey, 1961
- ♦ "Αρχαία Ελληνικά Μυστήρια", K. Κουρτίδου, Εκδ. Ιδεοθέατρον 1998.
- ♦ "Στο Αδυτο των Ελληνικών Μαντείων", Δ. Δημόπουλος, Ελεύθερη Σκέψις

- ♦ "Αττικά" Παυσανίου.
- Εκδοτική Αθηνών
- ♦ "Ωγυγία" Αθ. Σταγειρίτη.
- Ελεύθερη Σκέψις,
- Γ' τόμος.

Το Τελεστήριο. Από την καταστροφή δεν έμεινε σχεδόν τίποτε, μόνο η επιμελής πάρεση των εδωλίων στον συμπαγή βράχο.